

Значење етнографских мотива у сликарству Данице Јовановић

Даница Јовановић (1886 –1914) је једна од најзначајнијих српских сликарки с почетка XX века. Уметничко школовање је започела у Београду у Уметничко занатској школи, а наставила на Женској сликарској академији у Минхену 1910. године. Академију је завршила 1914. године, а због почетка рата се вратила у домовину. Аустријски преки војни суд ју је осудио, заједно са групом ухапшених из Бешке и других делова Срема, на смрт стрељањем, што је извршено 12. септембра 1914. у шанцу Петроварадинске тврђаве. Уметничку заоставштину Данице Јовановић, насталу између 1909. и 1914. чине цртежи, углавном са студија у Минхену и слике које је сликала на Академији, или у домовини током летњих распуста. Тематски се ради о портретима, мртвим природама, жанр сценама, пејзажима, као и већем броју фигура сељака и сељанки у народним ношњама из Србије и с Косова. Ове фигуре су углавном сликане на картону мањег формата, скицозно и динамично, што говори о раду по живом моделу, али има и оних које указују на могућност коришћења разгледнице као предлошка. Тематски, оне се уклапају у актуелни програм националне еманципације који кореспондира са концептом женске еманципације у Србији и српској уметности. Циљ рада је да се одреде карактеристике у овој области сликарства и у опусу Данице Јовановић уопште које повезују ове две области.

Кључне речи: Даница Јовановић, **Keywords:** Danica Jovanović, почетак XX века, Минхенска сликарска школа, женска еманципација, Балкански рат, Први светски рат

О Даници Јовановић и њеним „нечастивим жељама“

Рођена у Бешки 4. јануара 1886, у сељачкој породици, током похађања основне школе, Даница Јовановић је одличан успех је показала само из „цртања, женског ручног рада и кућарства“. Када је у Бешку 1900. дошао млади студент сликарства Стеван Алексић, да доврши зидне слике у Вавдењској цркви, био је то вероватно први сусрет Данице Јовановић са једним талентованим живим сликарем. Поред зидних слика Алексић у Бешки ради и портрете учитеља Ђорђа Прерадовића и његове жене Зорке¹ помало круте и уздржане, али су за Даницу свакако представљали откровење – слике које нису припадала црквеном сликарству, чијем је настајању могла и да присуствује. Према сећањима у породици Јовановић, већ тада показала таленат и љубав према цртању и тај је сусрет свакако био пресудан за њено формирање: наставиће школовање и постаће сликар. У Вишу српску девојачку школу у Новом Саду се уписала 1903. Цртање јој је предавала Анђелија Сандић, позната по реформаторским идејама у настави уметничких вештина, док је директор школе био Аркадије Варађанин, чије су филантропске идеје касније помогле да се оствари Даницина жеља да се школује. Након завршетка школе 1907. била је свесна да то није крај, већ тек почетак школовања. Уз помоћ Сандићеве и вероватно Варађанина, уписала се у Уметничко-занатску школу у Београду, да би се усавршила у „овом ми милом и једином предмету за који врло јаку вољу имам, а према томе држим и дара имам у сликарству“.²

„Звали смо је Бешка. Учила је код Ђоке Јовановића. Била је то фина девојка... Даница је у Београду радила и код Марка Мурата и код Ристе Вукановића. [...] Даница је становала на Варош капији.“³ Осим наведених професора, Даницу је веома значајан био Драгутин Инкиостри. Једини сачувани рад из београдског периода представља мртва природа која је могла настати по његовим упутствима. У Београду је Даница, први и једини пут за живота, излагала своје радове, на годишњој изложби школе.⁴ Након Београда, њено следеће одредиште је био Минхен. Уз подршку Аркадија Варађанина ушла је у круг питомица Добротворне

¹ Ј. Јованов, *Стеван Алексић*, Матица српска–Спомен-збирка Павла Бељанског, Нови Сад 2008, 58–60, 68, 183, 187.

² РОМС, 7145.

³ АСАНУ, бр. 1463/1–7; Разговор Живорада Настасијевића с Вуком Драговићем у Београду, 12. јула 1954.

⁴ Б. С. Николајевић, „Изложба радова Уметничко-занатске школе“, *Недељни преглед*, бр. 2, Београд 1909, 24, 372–373.

задруге Српкиња Новосаткиња. У писму од 5. октобра 1909.⁵ обавестила је Аркађанина о посети Дани Јовановић из Велике Кикинде чија ће јој помоћ омогућити да ускоро отпутује у Минхен.

У Минхену је положила пријемни испит и на Женској уметничкој академији (Damenakademie), а 1. децембра је примљена и у Женско уметничко удружење.⁶ Од септембра 1910. добијала је и стипендију Петроварадинске имовне општине, која је о њеном школовању бринула до јула 1914, односно до коначног повратка у домовину. Почетком 1910. стиче нову добротворку, најбољу коју је могла пожелети: Олгу Јовановић, кћерку Лазара и Софије Дунђерски, једне од оснивачица Добротворне задруге Српкиња Новосаткиња 1881. Удата за дворског саветника у Будимпешти, Олга је наставила породичну традицију задужбинарства кроз Завод за васпитање српских девојака у Будимпешти, као и помагањем сликара Стевана Алексића.⁷ Помоћ је Даница била довољна за плаћање школарине и сликарског прибора. „Мени је само једина жеља да до циља дођем, да остварим своје лепе идеале: и да једанпут загасим своју нечастиву жељу.“⁸

О данима школовања, до пред крај у 1914. години, нема много података, сем оних које сама износи у писмима Варађанину. С нескривеним поносом му јавља да је прву годину је на Damenakademie завршила као један од најбољих ученица.⁹ Своје прво лето у Бешки провела је сликајући, о чему обавештава и Олгу Јовановић. Током дуге школске године наставља да похађа часове на академији и свакако прати шта се дешава на уметничкој сцени Минхена. За њу су најзанимљивије могле бити две иложбе групе „Плави јахач“ одржане 1911. и појаве појаве као кубизам, фовизам, експресионизам, примитивна уметност, народна уметност, те алманах „Плави јахач“ који је садржао радове чланова групе са репродукцијама примера египатске, готичке, азијске, афричке и народне уметности, као и дечјих радова. У то време Даница Јовановић показује огроман напредак у раду, слика уљем и добија дозволу да копира у Пинакотечи. Ипак је свесна и непознате територије која се простире пред њом. „Сликарство је така уметност која има маље грана него свака друга наука, али јој је корен дубљи него у науке. Овим хоћу да кажем – колико година имамо да студирамо, што је више праксе, што је више година студирати, то је боље.“¹⁰ Варађанину пише да само школовање траје осам семестара и да је њој стало да добије „сигурну диплому“ како би стекла право да предаје у школи. Тада је већ савладала сликање портрета и акта, а у слободном времену је сликала мртву природу и пејзаж. „Осим тога, кад имам мало времена, бавим се композицијом и народном орнаментиком.“¹¹ Попут Надежде Петровић која је покушала да добије место наставнице цртања у Скопљу,¹² и она жели да оде на југ и да своју педагошку каријеру започне у Јужној Србији.¹³ Истражује народне мотиве и чак предлаже Варађанину да у Новом Саду одржи неколико предавања о народним шарамима.¹⁴ Године студија и живота „на страни“ само су подстакле о њој већ тињајући свест о потреби да се креативношћу и знањем подстакне напредак читаве заједнице, посебно женске популације. Своју улогу види као неку врсту мисије, којом ће наставити традицију добротворног рада и тако показати да цени дугогодишњу бригу својих добротвора. Потреба да кроз изучавање и представљање народних мотива исказе и патриотски став, као и да пренесе знање и вештину неуким сеоским женама, оставиће трага и на њеним сликама. У том смислу, интересовања уметничке групе „Плави јахач“, идеје које јој је усадило школовање у Уметничко-занатској школи, као и породично васпитање и повишена

⁵ РОМС, 15654.

⁶ Y. Deseyve, *Der Künstlerinnen-Verein München e.V. und seine Damen-Akademie. Eine Studie zur Ausbildungssituation von Künstlerinnen im späten 19. und frühen 20. Jahrhundert*, Herbert Utz Verlag, München 2005, 163.

⁷ J. Jovanov, *Danica Jovanović*, ТОРУ-Spomen-zbirka Pavla Beljanskog- Narodna biblioteka „Đorđe Natošević, Beograd-Novi Sad-Indija, 2007, 31.

⁸ РОМС, 15657.

⁹ РОМС, 15650.

¹⁰ РОМС, 15652.

¹¹ РОМС, 15664.

¹² *Надеждина писма: писма са одличним поштовањем Надежде Петровић*, прир. Р. Бојовић, Галерија „Надежда Петровић“, Чачак, 2016, 47–49.

¹³ J. Jovanov (2007), 35.

¹⁴ РОМС, 15653.

патриотска реторика присутна како у Бешки, тако и у Србији, определили су Даницин вид еманципације, те тематску оријентацију већег дела њеног сликарства.

Балкански ратови

У јесен 1912. у Минхен се вратила 21. октобра, пар дана по избијању Првог балканског рата. Док она похађа часове сликарства и копира у Пинакотеци, у Бешки и читавом региону српско становништво саосећа са сународницима из Србије. Поред организованог одласка добровољаца на фронт и акција за прикупљање помоћи борцима и рањеницима, рат је присутан и у новинарским извештајима Јаше Томића¹⁵ и Вељка Петровића¹⁶ и у илустрованим часописима.¹⁷ Балканске ратове прати неславна част да су то прве ратне операције на европском тлу са којих стижу филмски извештаји, свакако и до минхенских биоскопа.¹⁸ Када се крајем јуна 1913. вратила у Бешку, Даницу су дочекале две књиге сабраних репортажа Јаше Томића, са фронтова на Косову, око Скадра и из Македоније,¹⁹ препуне утисака о великим победама и великом страдању. Што је још значајније, репортаже у књизи *Рат на Косову и у Старој Србији* илустроване су фотографијама Драгутина Ј. Андоновића које прате пут српске војске дуж обала Дрима, преко Љум куле, куле Леке капетана и Везировог моста и даље, преко албанских планина покривених снегом. Поједини од тих мотива јављају се у Даницином сликарству: **Везиров мост**,²⁰ невеликог формата, окружен зеленилом које се огледа у води и **Мост код Љум куле**,²¹ за разлику од јесењег призора на Андоновићевој фотографији, и овде је све окружено зеленом вегетацијом, сценом какву би путник затекао у летњем периоду. Оба моста налазе се на територији коју је српска војска освојила у Првом балканском рату. У лето 1913. граница утврђена на мировној конференцији у Лондону, у тешко доступним крајевима и даље је порозна; ратне операције су завршене, али је мало вероватно да се двадесет седмогодишња девојка, ма како самосвесна и одлучна била, одважила на путовање у те крајеве. Може се разумети њена жеља да посети ослобођене крајеве Старе Србије, да у призорима људи и жена у народним ношњама, младим продавцима лубеница и војницима на мртој стражи налази призоре које је њена патриотски настројена машта већ креирала. Мотиви на Данициним сликама често указују на њена путовања: највероватније је током тог лета 1913. прелазила Саву и сликала сељанке из западне Србије у ношњама, младиће и девојке како се враћају са поља, сељанчице и жене са шареницама, поред бунара. Ипак се поставља питање: да ли је могла да оде чак на југ, до Призрена и Љуме, у крајеве који су чак и у мирнодопско време бивали несигурни? Питање се усложњава након увида у колекцију Јоце Вујића, у чијем каталогу је репродукована слика **Призрен** датована у 1912. годину.²²

Србадија

Последња година студија била је пресудна за учвршћење њених уметничких и личних уверења. У марту је Даница Јовановић завршила академију, али је остала у Минхену како би наставила рад на пејзажу. Током пролећа 1914. укључила се у рад Академског друштва „Србадија“.²³ Основано у циљу неговања „другарских и патриотских осећања и интереса“, у периоду Данициниг боравка у Минхену, посебно после Балканских ратова, „друштво је проширило поље свог рада, нарочито на политичком плану“.²⁴ О пажљивом праћењу ратних збивања говори прослава уласка црногорске војске у Скадар, организовање Свесловенске вечере, Балканске вечери, или одавање поште преминулом Јовану Скерлићу у чију славу је

¹⁵ *Застава*.

¹⁶ *Браник*.

¹⁷ Л. Ракић, *Одјек Првог балканског рата у Војводини*. У: *Први Балкански рат* (уредио В. Стојанчевић), САНУ, Београд 1991, 57–74.

¹⁸ Д. Косановић, *Филмска снимања за време Првог балканског рата*. *Први Балкански рат* (ур. В. Стојанчевић), САНУ, Београд 1991, 143–148.

¹⁹ Ј. Томић, *Рат на Косову и Старој Србији*; Ј. Томић, *Рат у Албанији и под Скадром*, обе у издању Електричне штампарије др-а Светозара Милетића, Нови Сад 1913.

²⁰ Ј. Јованов (2007), 40, 41, 118.

²¹ Исто, 40, 41, 118.

²² Исто, 41, 124.

²³ О Србадији: Љ. Дурковић Јакшић, „Српско академско друштво 'Србадија' у Минхену и његова читаоница (1889–1914)“, *Историјски часопис*, књ. XXVIII, Београд 1971, 375–380.

²⁴ Исто, 378.

Бранко Лазаревић одржао предавање (одржаваних од краја 1913. до средите 1914. године).²⁵ Захваљујући књигама и новинама које су стизале “од куће”, Даница Јовановић је пратила збивања у Новом Саду, Београду, или на фронтovima. Из *Женског света* који јој је слао Варађанин, сазнавала је о подршци коју је српска војска имала у Новом Саду и Бешки.²⁶

Даница Јовановић није била једини студент сликарства активан у Србадији; у различитим периодима чланови су били и Александар Секулић, Цвијето Јоб, Коста Јосиповић, Михајло Миловановић, Бранко Поповић и други. Убрзо по Даничином уласку у друштво (6. фебруара), изабрана је нова управа, са Стојаном Аралицом на челу и Даницом као благајницом.²⁷ Њеном ангажману у Србадији можемо да захвалимо и што је Стојан Аралица памти боље од осталих српских студената. “Као сада је видим како седи у минхенској Пинакотеци и копира Рубенсову ‘Отмицу’: блондинка, малецна растом, са ‘ужасно много пегица’. Веома интелигентна. Изванредно ведар тип човека, без трунке мрачности. Није била лепа... ни сексуално привлачна... ни кокета. Није се трудила да се допадне. Волела је мушко друштво. Стално је била са студентима, мушкарцима. Али никако није била тип такозване ‘сифражеткиње’. Она је србовала. А шта би друго могла да ради? Шта је требало да ради? Била је Српкиња. Сва. И само то. Дана је била безусловно талентована девојка. Ипак је била још ђак, још се није била формирала. Још није имала своје сликарске ноте...”²⁸

Еманципација кроз национално

„О Даници прича скоро с нежношћу. Била је, вели, необично скромна девојка. Гледајући њене фотографије каже да је највернија она где седи пред кућом, у Бешки, међу клиповима кукуруза. Стално је била с нама, мушкарцима, у мушком друштву. Била је као најбољи друг. И скромна, мила. Згрануо сам се када сам чуо да је страдала... Била је велика Српкиња. И изванредно добра као човек... Била је као једна птица. Мала, плава... Нисам знао да је спремна на хероизам. Али била је Војвођанка.... А то је било доста и за хероизам...”²⁹ Стојан Аралица је нагласио да Даница Јовановић “није била сифражеткиња”, али то ипак не значи да није била, данашњим језиком речено, родно свесна. Довољно је само навести неке од доказа: одлучно исказивање својих потреба у првом лицу једнине, уздизање личног хабитуса на ниво просветитељске мисије, везивање за најнапреднију струју у Добротворној задрузи Српкиња Новосаткиња, праћење штампе која се залаже за женску еманципацију кроз право гласа и једнакост на професионалном плану (*Женски свет*), контакти са особама ангажованим на промовисању женског питања (Софија Телеки). Од користи су и фотографије: ако Даница носи високе црне ципеле из практичних разлога, строги црни костим сличан мушком оделу који у феминистичким круговима улази у моду почетком последње деценије деветнаестог века, могла је да замени – да је хтела – и неком женственијом варијантом. Са друге стране, нема сумње да кравата или лептир машна које носи око врата, представљају јасну манифестацију њених уверења. Штавише, на аутопортрету ће себе насликати са краватом, која кореспондира са самосвесним изразом и чврстим ликом, као и енергичним гестом којим повлачи потезе бојом. Свесна је и да постоје различити видови ангажованости и нужности да своју мисију усмери у другом правцу, те да сопствену еманципацију оствари у како је једино могуће у њеној домовини, на национално-просветитељском плану. Ово усмерење има своје дубоке разлоге у самој суштини друштва из којег је поникла: национални рад препознаје се као константна компонента женског покрета у Србији. Ова замена тезе изазвана је у сталним процесом националне еманципације, али и патријархалним руралним елементом који преовлађује над грађанским и радничким. Даница Јовановић је у Минхену могла да се упозна са социјалним проблемима радничке класе, да прати рад Српског радничког друштва, али је знала да је код куће чекају другачије околности. У прединдустријском друштву какво преовлађује у Србији, и даље је значајан лик жене са села, као заступника ванвременског, хранитељског принципа природе.³⁰

²⁵ Б. Лазаревић, “Др Јован Скерлић”, *Летопис Матице српске*, год. LXXXIX, књ. 299, св. 3, Нови Сад 1914, 257–284.

²⁶ У писмима му се захваљује на *Женском свету*.

²⁷ В. Коњикушић, усмено.

²⁸ АСАНУ, бр. 14631/1–2; разговор Стојана Аралице с Вуком Драговићем у Београду, 22. маја 1954.

²⁹ АСАНУ, бр. 14631/1–11; разговор Андре Франилевића с Вуком Драговићем у Београду, 19. августа 1954.

³⁰ L. Nochlin, *Representing Women*, Thames and Hudson, London 1999, 81–105.

Ауторски допринос Данице Јовановић у исказивању аутентичности женске сфере у руралном окружењу, добија свој израз кроз више слика малих димензија, уља на картону, ређе на платну, које је сликала, или бар скицирала у изворном окружењу. На сликама које чине најмање трећину укупног опуса сликарке, преовлађују жене у ношњама из западне Србије, углавном из Мачве и Јадра. Мада инсистира на ношњи као јединој одећи коју оне носе, Даница Јовановић не инсистира на дословној интерпретацији живописних мотива на прслуцима, кецељама, шареницама, већ на одећи као визуелном коду, те на препознатљивости послова које оне обављају. Умножавањем одређених типичних сеоских послова сликарка жели да унапреди значај њиховог рада, као и да укаже на архетипске вредности интегрисане у руралну свакодневицу. Сличне мотиве и ту врсту изворне живописности у околини Бешке више није могла да сретне. То показује и венчана фотографија брата Милана и његове супруге Даринке, из лета 1912. Импровизовани атеље украшен је ћилимима, али је одело на младом пару грађанско. Да би открила аутентичност, сликарка је морала да се окрене друкчијем окружењу, у којем ће забележити минијатуре из сеоске свакодневице које ће јој, као што је вероватно планирала, послужити за каснију разраду. Зато ове слике представљају израз заустављеног тренутка, а не панорамски приказ аутентичног националног миљеа. Ове мале исечке из сеоског живота треба посматрати као покушај Данице Јовановић за поновним успостављањем везе уметности и живота и обнављањем контакта са природом,³¹ који ће одвести до нових декоративних целина погодних са постизање њених просветитељских циљева.

Ове слике малог формата носе у себи снажну минхенску ноту – сликане у духу великих минхенских мајстора импресионизма,³² оне су више импресионистичке у самом сликарском поступку него у ставу и начину размишљања. Светао колорит, са акцентима беле, нарочито у партијама неба, наглашен потез и акцентовање детаља интензивним бојама (црвена, зелена, наранџаста, жута), понављају се од слике до слике, као и често уздигнут предњи план уз преовлађујућу површину неба. Ако бисмо желели да нађемо стилску паралелу са минхенским сликарством, онда би то била колористичка линија која од Макса Либемана³³ води ка Ангелу Јанку, од аутентичног минхенског импресионизма ка његовој академизованој фази. Тек у неколико слика Даница Јовановић користи дрвеће, бунар или неку зграду као сценографију за своје слике сељака и сељанки, у намери да дочара игру светлости и њен учинак на облике. Боје на одећи за њу представљају центар пажње, а "природно сунчево осветљење им даје нову изражајну снагу".³⁴

* * *

Сама идеја да мостове на Белом Дриму овековечи у сликама, као и да наставнички посао потражи у Јужној Србији, односно у околини Скопља, где ће њено знање наћи одговарајућу примену у подизању женске самосвести, доказ су Данициних дубоких родољубивих осећања. Ипак се чини да је Јовановићева свесно заметала своје трагове, ако је уопште путовала у крајеве ослобођене од Турака у Балканским ратовима. Аустроугарска поданица која се у Минхену дружи са србијанским студентима, често прелази границу на Сави и крстари Србијом где жели да ради, морала је да пробуди сумњу код државних власти. Њена младост и образовање били су слаба гаранција лојалности, тако да је њено кретање и раније било предмет пажње полиције, те се она коначно нашла међу таоцима које су аустријски војници покупили у Бешки и извели пред преки суд у Петроварадину. Након смртне пресуде, 12. септембра 1914. стрељана је на Петроварадинској тврђави, за казну и као знак упозорења сваком будућем непоштовању власти.³⁵ На месту њихове погибије у шанцу у подножју Петроварадинске тврђаве, 1934. је подигнуто спомен-обележје. Студенти новосадске Академије

³¹ W. Chadwick, *Women, Art and Society*, Thames and Hudson, London 2003, 253.

³² U. Finke, *German Painting From Romanticism to Expressionism*, Thames and Hudson, London 1974, 156; I. F. Walther, *Impressionism*, Taschen, Köln 2006.

³³ C. Lenz, *Max Liebermann*, Hirmer Verlag, München 1986, 15–18.

³⁴ U. Finke, 156.

³⁵ *Заповедништво утврђеног места Петроварадин – Нови Сад (1914 – 1915)*: службена преписка: садржај докумената из фонда бр. 74, Б. Андрић ур., Нови Сад, Архив Војводине, 2014, 31.

уметности, која се налази недалеко, свакодневно пролазе поред спомен-плоче стрељаним Бешчанима, сасвим сигурно не знајући да је постављена као тужно сећање на смрт једне сликарке, која није била много старија од њих када је стала пред стрељачки строј.

Литература:

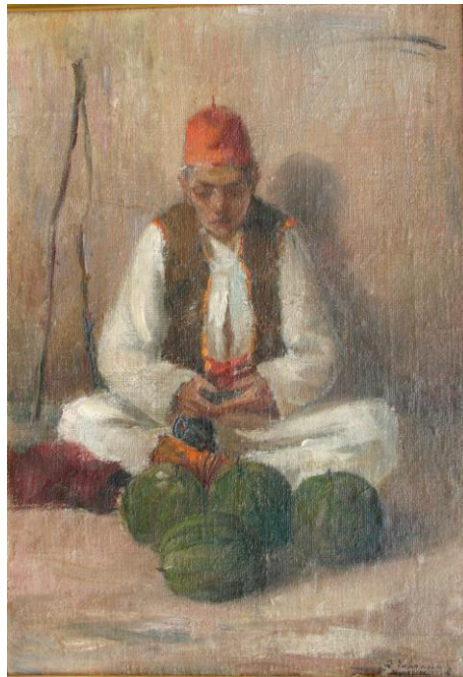
- Y. Deseuve, *Der Künstlerinnen-Verein München e.V. und seine Damen-Akademie. Eine Studie zur Ausbildungssituation von Künstlerinnen im späten 19. und frühen 20. Jahrhundert*, Herbert Utz Verlag, München 2005.
- Љ. Дурковић Јакшић, „Српско академско друштво 'Србадија' у Минхену и његова читаоница (1889–1914)“, *Историјски часопис*, књ. XXVIII, Београд 1971, 375–380.
- J. Jovanov, *Danica Jovanović*, ТОРУ-Spomen-zbirka Pavla Beljanskog- Narodna biblioteka „Đorđe Natošević, Beograd-Novi Sad-Indija, 2007.
- J. Jovanov, *Стеван Алексић*, Матица српска–Спомен-збирка Павла Бељанског, Нови Сад 2008.
- Д. Косановић, *Филмска снимања за време Првог балканског рата. Први Балкански рат* (ур. В. Стојанчевић), САНУ, Београд 1991.
- Б. Лазаревић, „Др Јован Скерлић“, *Летопис Матице српске*, год. LXXXIX, књ. 299, св. 3, Нови Сад 1914, 257–284.
- C. Lenz, *Max Liebermann*, Hirmer Verlag, München 1986.
- Б. С. Николајевић, „Изложба радова Уметничко-занатске школе“, *Недељни преглед*, бр. 2, Београд 1909, 24, 372–373.
- L. Nochlin, *Representing Women*, Thames and Hudson, London 1999.
- Л. Ракић, *Одјек Првог балканског рата у Војводини*. У: Први Балкански рат (уредио В. Стојанчевић), САНУ, Београд 1991, 57–74.
- J. Томић, *Рат на Косову и Старој Србији*, Електрична штампарија др-а Светозара Милетића, Нови Сад 1913.
- J. Томић, *Рат у Албанији и под Скадром*, Електрична штампарија др-а Светозара Милетића, Нови Сад 1913.
- U. Finke, *German Painting From Romanticism to Expressionism*, Thames and Hudson, London 1974.
- W. Chadwick, *Women, Art and Society*, Thames and Hudson, London 2003.
- I. F. Walther, *Impressionism*, Taschen, Köln 2006.
- *Заповедништво утврђеног места Петроварадин – Нови Сад (1914 – 1915): службена преписка*: садржај докумената из фонда бр. 74, ур. Б. Андрић, Нови Сад, Архив Војводине, 2014.
- *Надеждина писма: писма са одличним поштовањем Надежде Петровић*, прир. Р. Бојовић, Галерија „Надежда Петровић“, Чачак, 2016.

Извори:

- РОМС, 7145.
- РОМС 15650.
- РОМС, 15652.
- РОМС, 15653.
- РОМС, 15654.
- РОМС, 15657.
- РОМС, 15664.
- АСАНУ, бр. 1463/I-7; Разговор Живорада Настасијевића с Вуком Драговићем у Београду, 12. јула 1954.
- АСАНУ, бр. 14631/I-2; разговор Стојана Аралице с Вуком Драговићем у Београду, 22. маја 1954.
- АСАНУ, бр. 14631/I-11; разговор Андре Франичевића с Вуком Драговићем у Београду, 19. августа 1954.
- Архив Војводине, Ф 74 – Команда утврђеног места Петроварадин–Нови Сад (1914–1915), кутија I, свеска I, стр. 7.

Прилози:

1.
Даница Јовановић, Сељанка с обраицом (1913)
приватна колекција
2.
Даница Јовановић, После жетве (1913)
приватна колекција
3.
Даница Јовановић, Сељанка на брду (1913)
приватна колекција
4.
Даница Јовановић, Гајдаш (1913)
приватна колекција
5.
Даница Јовановић, Продавац лубеница (1913)
приватна колекција

1.

2.

5.

Значење етнографских мотива у сликарству Данице Јовановић

Резиме: Даница Јовановић (1886 – 1914) представља једну од најзначајнијих српских сликарки с почетка XX века. Уметничко школовање је започела у Београду у Уметничко занатској школи, а наставила на Damenakademie у Минхену 1910. године. Студије је завршила 1914. године, а у домовину се вратила због почетка Великог рата. Аустријски преки војни суд ју је осудио, заједно са групом ухапшених из Бешке и других делова Срема, на смрт стрељањем, што је извршено 12. септембра 1914. у шанцу Петроварадинске тврђаве. Уметничку заоставштину Данице Јовановић, насталу између 1909. и 1914. чине цртежи, углавном са студија у Минхену и слике које је сликала на Академији, или у домовини током летњих распуста. Тематски се ради о портретима, мртвим природама, жанр сценама, пејзажима, као и већем броју фигура сељака и сељанки у народним ношњама из Србије и с Косова. Ове фигуре су углавном сликане на картону мањег формата, скицозно и динамично, што говори о раду по живом моделу, али има и оних које указују на могућност коришћења разгледнице као предлошка. Тематски, оне се уклапају у програм националне еманципације који кореспондира са концептом женске еманципације у Србији и српској уметности. У жељи да својим сликарством помогне буђење националне свести и образовање сеоских жена, Надежда Петровић је, убрзо по повратку са школовања у Минхену, 1904. године, поднела молбу Министарству просвете за премештај на место учитељице цртања у Српској гимназији у Скопљу. Сличне идеје је имала и Даница Јовановић, која је у својим плановима за будућност имала и изучавање народних шара како би могла да подучава сеоске жене у Јужној Србији (Македонији). То је био њен начин да се одужи добротворима који су помагали њено школовање и настави њихову мисију. Током летњих боравака у домовини, радила је мале скице са фигурама мачванских сељака и сељанки. Ретко кад је на њима разрађивала народне шаре, очигледно остављајући тај део посла за неки будући рад. Више од детаља, били су јој важни типови из народа, послови које су сељаци обављали, или се враћали са пазара и с поља. Корпус слика са темама из народног живота представља само један вид патриотске еманципације Данице Јовановић. Постојао је и онај други – активности у Академском друштву „Србадија“ у Минхену и припреме за слављенички дочек српске војске након победе у бици на Церу, које се припремало у Бешки. Ове, као и многе активности које можемо тек да наслутимо, биле су разлог да буде стрељана као једна од многих жртава погрома у Срему тих дана и уједно прва од многобројних српских уметника који су у Великом рату страдали.

Meaning of Ethnographic Motifs in Danica Jovanović's Painting

Summary: Danica Jovanović (1886–1914) was one of the most influential Serbian female painters from the beginning of the 20th century. She began her art studies in Belgrade School of Arts and Crafts, and continued them in Munich Damenakademie in 1910. She graduated from the Academy in 1914, when she returned to her homeland at the beginning of WW I. Austrian court martial sentenced her to death by firing squad, along with many others arrested in Beška and other parts of Srem; they were executed on September 12th, 1914, in one of the trenches of the Petrovaradin Fortress. Artistic legacy of Danica Jovanović, created between 1909 and 1914, consists of drawings – mostly made during her studies in Munich, paintings from the Academy, or those painted in her homeland during holidays. Those paintings are mostly portraits, paintings of still life, themed pieces, landscapes, as well as a number of figures of peasants in traditional garbs from Serbia and Kosovo. These figures were mostly painted on smaller pieces of cardboard, sketch-like and dynamic, which suggests working with live models, but there are also those that suggest the use of postcards as models. Their themes establish them as a part of the Serbian national emancipation movement, which corresponds with the concept of emancipation of women in Serbia, as well as in Serbian art. Wishing to aid in the awakening of the national awareness and education of women from rural areas through her work, Nadežda Petrović applied at the Serbian Secretary of Education for the transfer to the position of art teacher in Serbian Gymnasium in Skopje, soon after her return from Munich in 1914. Danica Jovanović had similar ideas, and planned to study traditional garb motifs so that she can educate women from rural areas in Southern Serbia (today's Macedonia). While spending summers in the homeland, she did small sketches of villagers from Mačva. She rarely worked on garb details, apparently leaving that for some future work. Instead of focusing on details, she studied people, chores they did, or returned from. The body of work with themes from everyday life was just one of the aspects of Danica Jovanović's patriotic emancipation. Others were the participation in the activities of Munich Academic Society „Srbadija“, and preparations for the celebratory welcome of the Serbian army after the Battle of Cer, organized in Beška. Taken with other hostages from Beška, she was court-martialed and executed by the firing squad, as one of the many victims of Srem pogrom, and one of the first artists who perished in the Great War.